



**“ЯШИЛ” ИҚТИСОДИЁТНИНГ ГЛОБАЛ ЖАМИЯТ КОНЦЕПЦИЯСИДА “ЯШИЛ”
УНИВЕРСИТЕТЛАР ШАКЛЛАНИШИГА ТАЪСИРИ**

PhD, доц. Маҳмудов Мираббос Фазлиддинович

Ангрен университети

ORCID: 0000-0002-4469-3334

mirabbos@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада «яшил» иқтисодиётнинг ривожланиши ва олий таълим муассасалари (ОТМ)нинг ички ташкилотнинг «яшил» моделига ўтиши ўртасидаги боғлиқлик кўриб чиқилади. UIGreenMetric бўйича Ўзбекистон ва дунёдаги «яшил» ОТМ нинг рейтинги ҳақида умумий маълумот берилган ва «яшил» университет мақомини олгандан кейин ОТМ нуфузининг ошишига таъсир қилувчи кўрсаткичларнинг қиёсий тавсифи таклиф қилинган.

Калит сўзлар: яшил иқтисодиёт, яшил университет, иқтисодий ривожланиш, UIGreenMetric рейтинги, экологик самарадорлик.

**ВЛИЯНИЕ “ЗЕЛЕННОЙ” ЭКОНОМИКИ НА ФОРМИРОВАНИЕ “ЗЕЛЕННЫХ”
УНИВЕРСИТЕТОВ В КОНЦЕПЦИИ ГЛОБАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА**

PhD, доц. Махмудов Мираббос Фазлиддинович

Ангренский университет

Аннотация. В данной статье рассматривается корреляция между развитием «зеленой» экономики и переходом университетов к «зеленой» модели организации внутреннего устройства. Приведен обзор рейтинга «зеленых» университетов Узбекистана и мира по версии UIGreenMetric, а также предложена сравнительная характеристика показателей, которые влияют на увеличения престижа университета, после приобретения статуса «зеленого» вуза.

Ключевые слова: зеленая экономика, зеленый университет, экономическое развитие, рейтинг UIGreenMetric, экологическая эффективность.

**THE INFLUENCE OF THE “GREEN” ECONOMY ON THE FORMATION OF “GREEN”
UNIVERSITIES IN THE CONCEPT OF A GLOBAL SOCIETY**

PhD, assoc. prof. Makhmudov Mirabbos Fazliddinovich

Angren University

Abstract. In this article observe the correlation between the «green» economy development and universities' transfer to the «green» model of organizing the inner system. It's supplied with the rate of «green universities» in Russia and around the world according to UIGreenMetric's data. The article provides with the comparative characteristic of the factors which influence the increase (growth) of university's prestige after getting the status of being a «green».

Keywords: green economy, green university, economic development, rating UIGreenMetric, eco-efficiency.

Кириш.

XX аср ўрталарида постмодерн даврининг маданий йўлининг келиб чиқишида М. Хайдеггернинг “Метафизикага кириш” китоби нашр этилди, у ерда табиат тафаккур объектидан фойдаланиш объектига мунтазам равишда ўтиши ҳақидаги назарияни ифодалайди (Мартин, 1953). Дарҳақиқат, бугунги кунда экология ҳолати ва экологик табиат муаммолари фалсафий таълимот доирасидан ташқарига чиқади. XX асрнинг ўрталаридан XXI асрнинг бошларига қадар постмодерн рақамлар, шубҳасиз, атроф-муҳитнинг ифлосланиши муаммоларини ўз ичига олган янги техноген турмуш тарзининг асосий муаммоларини шакллантиришга ҳаракат қилишди, аммо бу ғоялар биринчи ўринга чиқарилмади, саноат тизимининг янги усули ва маълумотларнинг янги буюртма манбасига ўтиши ҳақидаги тасаввур устун келди.

Аммо постмодернизм ўрнини ижтимоий муносабатларнинг янги фалсафий назарияси – метамодернизм эгаллайди, унинг асосий тезислари голландиялик олимлар Т. Вермеулен ва Р. Ван Ден Акер томонидан 2010 йилда «Метамодернизм ҳақида эслатмалар»да шаклланган ва айнан метамодернизм назарияси экологик муаммоларни биринчи ўринга олиб чиқади (Борунов, 2018).

Метамодернизм даврининг келиши, шунингдек, 2018 йилда иқтисод бўйича Нобел мукофоти америкаликлар В. Нордхаус ва П. Ромерга иқлим ўзгариши ва технологик янгиликларни иқтисодий таҳлилга интеграциялаш бўйича ишлари учун берилганлиги билан ҳам тасдиқланади (Тимотеус, 2010). Ушбу мақолада П. Ромер классик ишлаб чиқариш омиллари билан таққослаганда билимларнинг иқтисодий қийматини батафсил ўрганиб чиқди ва В. Нордхаус иқтисодиёт ва иқлим ўртасидаги глобал ўзаро таъсирни тавсифловчи миқдорий моделни бирлаштирди.

Адабиётлар шарҳи.

Кйрйченко (2021) университетлар илмий-ижтимоий тараққиёт марказлари сифатида жамият тараққиётига ҳамиша катта таъсир кўрсатган. Натижада уларнинг БМТ томонидан белгиланган барча барқарор ривожланиш мақсадларини амалга оширишдаги роли муттасил ортиб бормоқда. Бу, биринчи навбатда, уларнинг экотизимининг кенгайиши ва «яшил кампус» тушунчасини жорий этиш орқали ва университетларда яшил иқтисодиётни ривожлантириш йўлидаги сезиларли ютуқлар билан боғлиқ. Бироқ, бундай ёндашувнинг самарадорлигини таълим ва илмий жараённинг барча иштирокчиларининг, айниқса, соғлом муҳитни таъминлаш контекстида, аҳоли саломатлигининг элементи сифатида қониқиш призмасида таҳлил қилиш мантиқий зарурати мавжудлигини келтиради.

Фисси (2021) университетлар фаолияти иқтисодиёт, жамият ва атроф-муҳит салбий таъсирини камайтириш орқали; бошқа томондан, ўқув режалари ва тадқиқот дастурларида барқарор амалиётни қўллаб-қувватлаш орқали. Аниқроғи, «яшил университет» ўз фаолиятининг барча турли йўналишларида (яъни, институционал асос, кампус фаолияти, ўқитиш, тадқиқот, жамоатчилик иштироки, ҳисобдорлик ва ҳисобот) барқарорликни амалга оширади.

Фортунатов (2019) таълим жараёнини яхшилаш мактабгача таълимдан бошлаб олий ўқув юртларигача бўлган таълим ташкилотлари етакчи ўринни эгаллайди. Бундай таълимнинг вазифаси мураккаб ва ҳозирги босқичда тобора долзарб бўлиб бормоқда. Инсон ва табиат ўртасидаги муносабатлар тубдан яхшиланса ва одамларнинг ёввойи табиатга кучли таъсири бартараф этилса, сайёрадаги ҳаётнинг тўлиқлигини, шу жумладан инсон ҳаётини сақлаб қолиш мумкин.

Фортунатов (2010) экологик муаммоларни ҳал қилишда талабаларнинг экологик маданиятини ривожлантирилса, атрофдаги дунё учун масъулият ҳиссини ривожлантирса ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалаларида фаол ҳаёт тарзини

ривожлантурса яшил иқтисодиётни мамлат иқтисодиётига кириб келган деб ҳисоблаш мумкин деб ҳисоблайди.

Маманазаров (2024) ОТМ лар Ўзбекистоннинг ривожланиш интилишларини илгари суришда ҳал қилувчи рол ўйнайди ва яшил иқтисодиётга муваффақиятли ўтишга кўмаклашиш учун ҳам бирдек зарур. Ўзбекистонда амалга оширилаётган дадил иқтисодий ислохотларнинг мантиқий асоси ўтмишдаги асосан давлат томонидан режалаштирилган моделга нисбатан мустаҳкам, мустақил ва динамик хусусий сектор аҳолига хизмат кўрсатиш ва бандлик имкониятларини яратишда самаралироқ бўлади, деган гипотезага асосланади.

Хидоятлов (2024) яшил иқтисодий назариялар одамлар ва атроф-муҳит ўртасидаги ўзаро боғлиқ бўлган кўплаб ғояларни қамраб олади. Яшил иқтисодчилар барча иқтисодий қарорлар учун асос экотизимга боғлиқ бўлиши кераклигини ва табиий капитал ва экологик хизматлар иқтисодий аҳамиятга эга эканлигини таъкидлайдилар. «Яшил иқтисодиёт» концепсияси саломатлик ва ижтимоий тенгликни яхшилашга, шунингдек, атроф-муҳитга зарарли таъсирлар ва экологик танқисликни сезиларли даражада камайитиришга олиб келадиган моделдир ва уни ресурсларни тежайдиган ва ижтимоий инклюзив иқтисодий модел сифатида кўриш мумкин деб келтириб ўтган.

Фармонов (2022) Табиатни асрашда жамият локомотиви бўлган ОТМлари етакчилик қилиши, таълим муассасалари «Яшил университет» концепсиясига амал қилиши уларнинг таълим бериш, илм-фан билан шуғулланиш каби муҳим вазифаларидан биридир. Яшил университет тушунчасининг Европа тажрибасини муаллиф самарали деб ҳисоблайди ва Ўзбекистон олий таълим муассасаларида яшил университет тушунчаси ҳолати ва уларга дунё тажрибасини таништириш масалаларини ўрганган.

Янги Ўзбекистонда яшил иқтисодиёт институционал тизимининг такомиллаштирилиши, яшил иқтисодиётнинг Ўзбекистонда ривожлантиришнинг ўзига хос жиҳатлари каби муаммолар бўйича Н.Х. Ҳакимов, У.Р. Матякубов, Д.Ш. Явмутов, С. Бурхонов, Э.А. Муминова, З. Нуров, М.Х. Ражабова ва бошқа кўплаб ватанимиз олимлари томонидан илмий-тадқиқот ишлари олиб борилган.

Тадқиқот методологияси.

Мақоланинг методологияси илмий ва тобора оммалашиб бораётган манбаларни таҳлил қилишдан бошлаб, «яшил» иқтисодиётдаги меҳнат бозори билан боғлиқ кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини ривожлантириш, хориждаги ва Ўзбекистондаги олий таълим муассасаларининг халқаро рейтингларга киришининг аҳамияти ва ролини таҳлил қилади.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Жамиятда аста-секинлик билан табиий ресурсларни рекреация ва илмий тадқиқот мақсадлари учун асраб қолиш зарурияти тўғрисидаги ғоялар, келажак авлод олдида экологик масъулиятга асосланган илмий концепциялар шаклланишига олиб келди. Ушбу ғояларнинг амалиётга тадбиқи барқарор ривожланишни таъминлаш орқали ҳал этилиши зарур. Барқарор ривожланиш дейилганда, аҳоли эҳтиёжларини тўла қондириш мақсадида келажак авлод эҳтиёжларини қондириш имкониятларини эса хавф остига қўймасликка асосланган ривожланиш тушунилади.

Барқарор ривожланишни «ижтимоий»- «иқтисодий»-«экологик» учликнинг ўзаро боғлиқликда ривожланишига асосланган синергетик самара ҳисобидан тараққий этадиган жараён сифатида тасаввур этиш мумкин. Барқарор ривожланишни таъминлашдаги иқтисодий ёндашув чекланган ресурслардан оқилона фойдаланишни назарда тутди. Ижтимоий ёндашув глобал миқёсда ижтимоий барқарорлик ва маданий хилма-хилликни таъминлашга йўналтирилган бўлади. Экологик ёндашув эса ҳар

қандай экологик тизимларнинг нормал фаолият юритишини таъминлашга хизмат қилиши зарур бўлади.

Барқарор ривожланиш доирасида барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш, “соф технологиялар”га нисбатан инновацион ёндашишни кучайтириш, “яшил иқтисодиёт”ни шакллантириш муаммолари халқаро иқтисодий, экологик, инвестицион форумларда мунтазам равишда муҳокама этиб келинмоқда. “Яшил иқтисодиёт” концепциясини амалиётга тадбиқ этиш масалалари ушбу муҳокамаларнинг негизини ташкил этади.

“Яшил иқтисодиёт” тушунчаси илк маротаба иқтисодий адабиётда 1989 йилда қўлланилганлигига қарамасдан унинг моҳияти ҳозирга қадар турлича талқин этилади. Айрим манбаларда “яшил иқтисодиёт” мамлакат табиатини яхшилашга кўмаклашувчи иқтисодиётнинг янги тармоқлари сифатида тадқиқ қилинса, баъзи тадқиқотларда “яшил иқтисодиёт” табиатга ёрдам берувчи ва фойда келтирувчи янги технологиялар, экотизимлар сифатида ўрганилади, учинчи гуруҳ тадқиқотларда эса “яшил иқтисодиёт” – бу экологик тоза маҳсулотлар яратишга йўналтирилган ривожланишнинг янги босқичига ўтиш ҳисобланиб, унинг асосини соф ёки “яшил” технологиялар ташкил этади дейилади.

“Яшил иқтисодиёт” тушунчасининг кенг тарқалган, нисбатан тўлиқ таърифи UNEP томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, “яшил иқтисодиёт” – бу “инсонлар фаровонлиги ва ижтимоий тенглигининг яхшиланиши, экологик рисклар ва экологик тақчилликни сезиларли даражада камайтириш”га олиб келувчи иқтисодиётдир. Ушбу тушунчанинг моҳиятини ёритиб беришда умумқабул қилинган ёндашувнинг мавжуд эмаслиги “яшил иқтисодиёт” концепцияси ҳали шаклланиш босқичида эканлигидан далолат беради. Ушбу концепция иқтисодиёт тармоқлари, “яшил иқтисодиёт” назарияси, тамойиллари ёки “яшил иқтисодиёт” сиёсатига нисбатан ҳам қўлланилиши мумкин.

“Яшил иқтисодиёт” концепциясининг мақсади барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш ва инвестициялар фаоллигини ошириш, атроф муҳит муҳофазаси ва ижтимоий интеграция сифатини яхшилаш ҳисобланади. Ушбу мақсадга эришиш учун давлат ва хусусий инвестицияларни барқарор ривожланишнинг экологик ва ижтимоий омилларига кенг миқёсда йўналтириш зарур бўлади.

“Яшил” иқтисодиётни ривожлантиришнинг қуйидаги йўналишлари ажратилади :

1. Тикланадиган энергия манбаларини ўзлаштириш.
2. Чиқиндиларни бошқариш тизимини такомиллаштириш.
3. Сув ресурсларини бошқариш тизимларини такомиллаштириш.
4. “Соф”, “барқарор” ёки “яшил транспорт”ни ривожлантириш
5. Қишлоқ хўжалигида органик деҳқончиликни ривожлантириш.
6. Уй-жой коммунал хўжалигида энергия самарадорлигини ошириш.
7. Экотизимларни сақлаб қолиш ва бошқарув самарадорлигини ошириш.
8. “Яшил технологиялар”ни яратиш ва сотиш бозорларини ривожлантириш.

Мамлакатимизнинг гўзал табиати, мусаффо ҳавоси, зилол ва шифобахш сувлари асрлар давомида инсониятни мафтун этиб келади. Бироқ, саноатнинг ривожланиши, энергия ресурсларига талабнинг ортиши, табиатга муносабатнинг ўзгаргани иқлим ўзгаришлари, атроф-муҳит ифлосланиши, сув тақчиллиги каби муаммоларни кўндаланг қўйди.

Бу борада «яшил иқтисодиёт» каби тенденция давлат даражасида бир қатор ҳужжатлар имзоланди, жумладан, 4 октябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2030 йиллар даврида Ўзбекистон Республикасининг «яшил» иқтисодиётга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-4477-сон Қарори (2019) қабул қилинди.

Ушбу ҳужжатда технологик модернизациялаш ва молиявий механизмларни ривожлантириш орқали иқтисодиётнинг энергия самарадорлигини ошириш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш; давлат инвестициялари ва харажатларининг

устувор йўналишларига илғор халқаро стандартларга асосланган «яшил» мезонларни киритиш; давлат томонидан рағбатлантириш механизмларини, давлат-хусусий шерикчиликни ривожлантириш ҳамда халқаро молиявий институтлар билан ҳамкорликни фаоллаштириш орқали «яшил» иқтисодиётга ўтиш йўналишлари бўйича тажриба-синов лойиҳаларини амалга оширишга кўмаклашиш; таълимга инвестициялар киритишни рағбатлантириш, етакчи хорижий таълим муассасалари ва илмий-тадқиқот марказлари билан ҳамкорликни ривожлантириш ҳисобига «яшил» иқтисодиётдаги меҳнат бозори билан боғлиқ кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини ривожлантириш каби масалалар Ўзбекистон Республикасининг «яшил» иқтисодиётга ўтишининг асосий вазифалари этиб белгиланган.

2020 йилдан бошлаб мамлакатимизнинг йирик давлат ОТМ да магистратура ва бакалавр талабалари, асосан иқтисодий ва юридик мутахассисликлар талабалари учун «яшил» иқтисодиёт асослари бўйича назарий курслар пайдо бўлди, бу келажакда мамлакатда «яшил» иқтисодиётни ривожлантиришга туртки беради. Аммо «яшил» иқтисодиёт ривожланишининг ушбу босқичидаги Ўзбекистоннинг асосий вазифаларидан бири бу соҳага инсон капиталини жалб қилишдир, яъни бу ҳолда назарий билимларнинг манбаси вазифасини бажарадиган ОТМ нафақат «яшил» мутахассислар учун ўқув дастурларини амалга ошириши, балки мамлакат ичида ҳам, чет элда ҳам рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаши керак бўлади.

Президентимиз Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлисида 2025 йилни юртимизда “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили” деб эълон қилгани Янги Ўзбекистонда она табиатни асраб-авайлаб, экологик барқарорликни таъминлашга қаратилаётган юксак эътиборнинг амалдаги яна бир ифодаси бўлди.

2010 йилда Universitas Indonesia олий ўқув юр்தларининг UIGreenMetric global «яшил» рейтингини яратиш ташаббуси билан чиқди ва тўққиз йил давомида ушбу рейтинг дунёнинг 719 университети таъсир доирасини кенгайтиришга муваффақ бўлди.

Рейтингни тузишда ишлаб чиқувчилар ОТМ фаолиятини баҳолашнинг олти мезонини ҳисобга олишади: инфратузилманинг қулайлиги, транспорт сиёсати, чиқиндиларни қайта ишлаш дастурлари, энергия тежайдиган технологиялардан фойдаланиш, сув ресурсларини тежаш, шунингдек барқарор ривожланиш соҳасидаги таълим ва тадқиқотлар.

1-жадвал

UIGreenMetric бўйича Топ 10 «яшил» университетлар

Ўрин	ОТМ	Мамлакат	Олтита мезон бўйича умумий балл
1	Вагенинген университети	Нидерландия	9125
2	Ноттингем университети	Буюк Британия	8600
3	Дейвисдаги Калифорния ниверситети	АҚШ	8575
4	Оксфорд университети	Буюк Британия	8525
5	Ноттингем Трент университети	Буюк Британия	8450
6	Биркенфельд экологик кампуси	Германия	8350
7	Гронинген университети	Нидерландия	8350
8	Бангора университети	Буюк Британия	8325
9	Ирландия миллий университети	Ирландия	8250
10	Коннектикут университети	АҚШ	8150

Манба: UIGreenMetric расий веб саҳифаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилди <https://greenmetric.ui.ac.id/>

Ушбу рейтингда юқори ўринларни Нидерландия, Буюк Британия, АҚШ, Германия ва Ирландиядаги ОТМ лар эгаллайди, UIGreenMetric рейтингда «яшил» ОТМ ларнинг биринчи ўнталиги 1-жадвалда келтирилган.

Марказий Осиёдаги ОТМ ларни UIGreenMetric дастурига жалб қилиш борасида қуйидаги давлатлар муҳим ўрин эгаллайди (2024 йил декабр ҳолатига кўра): Ўзбекистон (52 та ОТМ), Қозоғистон (28 та ОТМ), Туркменистон (11 та ОТМ), Қирғизистон (5 та ОТМ).

Ўзбекистонда UIGreenMetric рейтингда етакчи ўринларни қуйидаги ОТМлар эгаллайди: Тошкент давлат юридик университети, Тошкент давлат иқтисодиёт университети, А.Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети.

Ўзбекистондаги UIGreenMetric маълумотларига кўра, «яшил» ОТМ ларнинг ўнта позицияси 2-жадвалда умумлаштирилган.

2-жадвал

UIGreenMetric маълумотларига кўра Ўзбекистондаги Топ-10 «яшил» ОТМ лар

Жаҳон рейтинги- даги ўрни	Ўзбекистон- даги ўрни	ОТМ лар	Олтига мезон бўйича умумий балл
270	1	Тошкент давлат юридик университети	7725
300	2	Тошкент давлат иқтисодиёт университети	7575
347	3	А.Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети	7275
370	4	Жиззах политехника институти	7200
372	5	Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти	7200
383	6	Тошкент давлат педагогика университети	7160
447	7	Бухоро давлат университети	6910
454	8	Тошкент давлат транспорт университети	6885
460	9	И.Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети	6850
479	10	Андижон машинасозлик институти	6775

Манба: UIGreenMetric расий веб саҳифаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилди <https://greenmetric.ui.ac.id/>

Мазкур ОТМлар атроф-муҳитга кам зарар етказаётган, яшилликка бурканган университетлар қаторидан жой олиши Ўзбекистонда электр-энергиясидан оқилона фойдаланиш, чиқиндиларни қайта ишлаш ва экологияга зарар етказмаслик ва ичимлик сувидан самарали фойдаланишга ундайди.

Ўзбекистондан 2023-йилда ушбу рейтингда 41 та олий таълим муассасаси ўрин олди. Улардан 38 таси давлат олийгоҳи ва 3 та нодавлат олийгоҳи ҳисобланади.

2023-йил 5-декабр куни “UI Green Metric World University Ranking” бўйича дунё университетларининг халқаро рейтинги эълон қилинди. Халқаро рейтинг натижаларига кўра, Ангрен университети дунё бўйича 3340 балл тўплаб, 84 та мамлакатдаги 1183 та олийгоҳлар орасида 1028-ўринни, Республиканинг Тошкент вилоятидаги университетлар орасида эса фахрли 2-ўринни эгаллади.

2024 йил 12-декабрда Бразилиянинг Сао Пауло шаҳрида ташкилотнинг “Натижалар ва Мукофотлар” халқаро конференцияси бўлиб ўтди.

“UI Green Metric World University Ranking” да 95та давлатдан жами 1477 нафар университетлар иштирок этишган. Шулардан 52 нафари Ўзбекистон ОТМлари бўлиб, 7 таси нодавлат ОТМлардир. Ангрен университети 5570 бал билан 807-ўринни эгаллади!

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, “яшил иқтисодиёт”ни ривожлантиришда қуйидаги вазифаларни ҳал этиш мақсадга мувофиқ:

- “яшил иқтисодиёт” концепциясини мавафақиятли амалга оширишдаги бош муаммо “яшил иқтисодиёт” тушунчасини энергия ва ресурсларни тежайдиган самарали технологиялар, муқобил энергетикани ривожлантиришга қўшимча инвестициялар йўналтириш ёки “яшил ўсиш” сифатида соддалаштириш ҳисобланади;

- “яшил иқтисодиёт”га ўтиш зарурлигини илмий асослашнинг мураккаблиги, экологик муаммоларни прогнозлашнинг юқори даражада ноаниқлиги ушбу концепцияни тушунарли, содда тарзда тушунтиришда қийинчиликлар туғдиради. Жумладан, иссиқхона газларини атмосферага чиқариш муддати ва даражасини пасайтириш бўйича ягона келишув мавжуд эмас. Иссиқхона газларини атмосферага чиқариш ҳажми эса ортиб бормоқда;

- “яшил иқтисодиёт” барқарор ривожланиш ўрнини боса олмайди, “яшил иқтисодиёт” барқарор ривожланишга эришишга хизмат қилувчи мезон ҳисобланади;

- барқарор ривожланиш иқтисодий, ижтимоий ва экологик компонентларни яхлит, ўзаро боғлиқликда ривожлантиришни тақозо этади;

- “яшил иқтисодиёт”га ўтиш жараёни ҳар бир мамлакат учун алоҳида аҳамият касб этиб, табиий капитал, инсон капитали ва мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражаси каби хусусиятларга бевосита боғлиқ ҳолда содир бўлади.

Бу масалалар ечимини топиш учун “Яшил макон” умуммиллий лойиҳасининг ҳаётга жорий этилгани халқимизнинг азалий қадриятларидан бири бўлган бўш ерларга кўчат экиш, боғ-роғлар барпо этиш анъаналарини қайта тиклади. Она табиатга дахлдорлик туйғусини кучайтирди.

“Яшил” иқтисодиётга ўтиш ғоясининг илгари сурилгани энергия ресурслари истеъмолини диверсификациялаш ва қайта тикланувчи энергия манбаларидан фойдаланишни ривожлантиришга, иқлим ўзгаришлари оқибатларини юмшатиб, табиий ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини оширишга, табиий экотизимларни асрашга, иқлим ўзгариши шароитида самарали, ресурс тежамкор ва экологик хавфсиз иқтисодиётни таъминлашга қулай муҳит яратди.

Янги йилнинг мамлакатимизда “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили” деб эълон қилиниши бу борадаги эзгу ишлар натижадорлигини оширишга хизмат қилиши, яшил бойликлар саломатлигимиз ва фаровон ҳаётимиз манбаи эканини янада теранроқ англатиши билан ҳам аҳамиятли бўлди.

Мамлакатимизда “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси бошланганидан буён жанубдаги воҳада янги боғ-роғлар барпо этиш муҳим вазифаларимиздан бирига айланди. Жойларда 40 миллиондан ортиқ мевали ва манзарали дарахт кўчати экилди. Майдони 83 гектар бўлган 25 та “Яшил жамоат парки”, 36,6 гектар ерда 15 та “Ҳокимлик боғи” ташкил этилиб, уларга 42 мингдан ортиқ мевали ва манзарали кўчат қадалди. Лойиҳанинг бу йил кузги мавсумида яна олти миллион тупдан ортиқ кўчат экиш режалаштириб олинган. Шу кунларда жойларда кўчат экиш уюшқоқлик билан олиб борилмоқда. Шунингдек, вилоят ҳудудида 85 та атроф-муҳитга таъсир хавфи I-II-тоифадаги йирик саноат корхоналари ва уларга туташ ҳудудларда “Яшил белбоғлар” ташкил этиш учун шу йилнинг ўтган даврида 358 минг 400 туп кўчат экилди.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан янги йилнинг “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиёт йили”, деб эълон қилинишида чуқур маъно мужассам. Зеро, теваарак-атрофимизда яшил ҳудудлар кенгайиб, яшил қалқонлар кўпайиши она табиатимизни асраб-авайлаб, келгуси авлодларга етказишда муҳим аҳамият касб этади. “Яшил” иқтисодиёт экологик тоза, энергия, сув ва бошқа табиий ресурсларни иқтисод қиладиган технологияларни жорий этиб, экология хавфсизлигини таъминлайди. Мамлакатимизнинг 2019-2030 йилларда “яшил” иқтисодиётга ўтиш стратегиясини рўёбга чиқариш, қайта тикланувчи, самарали энергия манбаларидан фойдаланиш

имкониятларимизни кенгайтиради. Иқлим ўзгариши шароитида самарали, ресурс тежамкор ва экологик хавфсиз иқтисодийтни таъминлайди.

Хулоса ва таклифлар.

Глобал жамиятнинг илғор концепциясида атроф-муҳитни сақлаш ва асраб-авайлаш тенденцияси фақат кучаяди ва ушбу концепция доирасида Ўзбекистон хорижий тажрибани ўзлаштириш ва иқтисодийтни янги «яшил» даражага олиб чиқиш учун барча имкониятларга эга. Бу, шубҳасиз, келажакда мамлакатимизда атроф-муҳит ҳолати ва иқтисодийтига ижобий таъсир кўрсатади.

Шуни ҳам таъкидлаш керакки, Ўзбекистонда «яшил» ходимларни тайёрлаш бўйича қулай тенденция давом этмоқда ва «яшил» университетлар сони йил сайин ортиб бормоқда.

UIGreenMetric рейтинги ҳақида гапирадиган бўлсак, бу шубҳасиз «яшил» стандартларни амалга оширишнинг самарали воситасидир, чунки ушбу дастурда келтирилган кўрсаткичлар шаффоф ва реал тарзда ўлчаниши мумкин. Шунингдек, UIGreenMetric рейтинги туфайли, ОТМ нинг имижи бошқа олий ўқув юртлари фонида ўсади, хорижий талабалар ҳиссаси кўпаяди ва бу ўз навбатида мамлакатимиз таълим тизимига ижобий таъсир этиб, олий ўқув юртлари орасида ва чет эл ОТМ лари орасида ҳам оий таълим муассасасининг рақобатбардошлигини оширади. Буларнинг барчаси, шубҳасиз, минтақаларда ҳам, мамлакатда ҳам «яшил» иқтисодийтнинг ривожланишига таъсир қилади.

Адабиётлар/Литература/Reference:

Farmonov N. P. (2022) *Yevropa va O'zbekistonda yashil universitet kontseptsiyasi* //Перспективы развития высшего образования. – №. 11. – С. 10-19.

Fissi S. et al. (2021) *The path toward a sustainable green university: The case of the University of Florence* //Journal of Cleaner Production. – Т. 279. – С. 123655.

Kyrychenko K. I. et al. (2021) *Green university as an element of forming a sustainable public health system*.

Mamanazarov A. (2024) *O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili* //Qo'qon universiteti xabarnomasi. – Т. 11. – С. 116-119.

Xidoyatov R., Xidoyatov Z. (2024) *"Yashil Iqtisodiyot": Mazmuni, Vazifalari, Tamoyillari Va Jamiyat Hayotidagi O'rni* //International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies. – Т. 11. – С. 13-15.

Борунов С.Д. (2018) *Ноономика/Монография/ -М.: Культурная революция.*

Қарор (2019). Ўзбекистон Республикаси Президентининг 4 октябрдаги "2019-2030 йиллар даврида Ўзбекистон Республикасининг «яшил» иқтисодийтга ўтиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПҚ-4477-сон, www.lex.uz

Мартин Хайдеггер (1953). "Введение в Метафизику".

Тимотеус Вермелен и Робин ван ден Аккер, (2010) "Заметки о метамодернизме".

Фортунатов А. А. (2019) *Проект "Зелёный университет" как фактор формирования экологической культуры студентов вуза* //Образовательные технологии (г. Москва). – №. 2. – С. 80-83.

Фортунатов А.А. (2010) *ходы к формированию экологической культуры студенческой молодежи* // Учёные записки университета им. П.Ф. Лесгафта. — № 5 (63). — С. 114-117.